

ISBN: 978-99955-45-42-0
УДК: 316.42:330.101.54(479.1)

Датум пријема рада: 08.05.2023.
Датум прихватања рада: 21.06.2023.
Прегледни научни рад

ПРОМЕНЕ У ГЛОБАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА ОДАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ПОКАЗАТЕЉЕ У СРБИЈИ

CHANGES IN THE GLOBAL ECONOMY AND THEIR IMPACT ON SELECTED MACROECONOMIC INDICATORS IN SERBIA

Вера Зеленовић

Универзитет у Новом Саду, Економски факултет Суботица, Република Србија
vera.zelenovic@ef.uns.ac.rs
ORCID: 0000-0003-1012-1773

Јелена Зеленовић

Истраживачко-развојни институт за вештачку интелигенцију Србије,
Нови Сад, Република Србија
jelenazelenovic.jz@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9162-3857

Милош Пјанић

Универзитет у Новом Саду, Економски факултет Суботица, Република Србија
milos.pjanic@ef.uns.ac.rs
ORCID: 0000-0001-8521-8559

Апстракт: СВО у Украјини је без обзира на географску ограниченост, учинила да су њене последице вишеструке, слојевите и глобалног су карактера. Специјална операција је погодила светску економију, што има за директну последицу стварање нових геополитичких и економских околности, изазваних првенствено растом цена енергената као и поремећаја у глобалним ланцима снабдевања. Санкције које су уведене против Русије, вишесутруко су погодиле и земље које су их увеле. Свакако да је ова глобална економска криза оставила последице и на националне економије, што је управо и предмет истраживања у овом раду. Рад се бави анализом кретања одабраних макроекономских показатеља и у Србији у период трајања СВО. Закључци до којих се долази у истраживању указују на потенцијалне изазове са којима се сусреће и Србија, попут осталих земаља у окружењу.

Кључне ријечи: Глобална економија, санкције, криза, националне економије, макроекономски фактори

JEL класификација: E31, E44, E60

Abstract: SMO in Ukraine, regardless of its geographical limitation, made its consequences multiple, layered and of a global character. The special operation hit the world economy, which has the direct consequence of creating new geopolitical and economic circumstances, caused primarily by the rise in energy prices as well as disruptions in global supply chains. The sanctions that were introduced against Russia have repeatedly affected the countries that introduced them. Certainly, this global economic crisis has left consequences on national economies as well, which is precisely the subject of research in this paper. The paper deals with the analysis of the movement of selected macroeconomic indicators in Serbia during the period of SVO. The conclusions reached in the research point to potential challenges that Serbia, like other countries in the region, faces.

Key Words: Global economy, sanctions, crisis, national economies, macroeconomic factors

JEL classification: E31, E44, E60

1. УВОД

Велики рат који је избио у Европи након скоро осам година тињајућег сукоба створио је политичку констелацију три различите групе нација: оних који су стали на страну Путинове Русије, оних који су обећали подршку Украјини и групе несврстаних нација које се опиру умешаности и/или штите своје интересе (Chatham House, 2023).

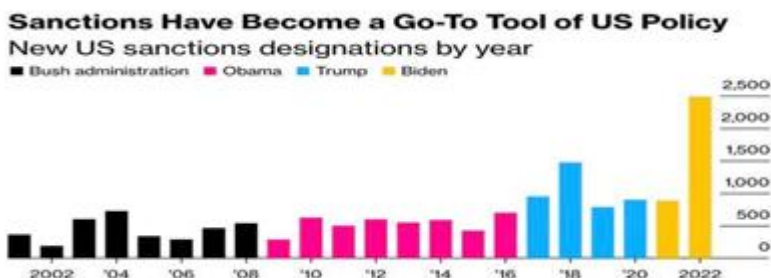
СВО у Украјини је погодила глобалну економију, стварајући нове геополитичке и економске околности, доводећи на првом месту до раста цене енергената и поремећаја у глобалним ланцима снабдевања. Економске санкције су имале негативне ефекте не само на Русију, већ и на земље које су их увеле, као и на све остале националне привреде, на првом месту због виших цена енергије и роба. Међународну осуду брзо је пратило наметање широких економских санкција Русији и пружање војне подршке Украјини од стране већине ОЕЦД-а и земаља Европске уније. Санкције везане за трговину укључивале су забрану извоза у Русију стратешке робе, укључујући робу и компоненте високе технологије за употребу у електроници, телекомуникацијама, ваздухопловству и прераду нафте, између осталих сектора. Санкције које су увеле Сједињене Државе не односе се само на робу које извозе америчке компаније, већ и на робу произведену на другим местима коришћењем америчких технологија. Екстериторијална природа америчких санкција је утицала на извоз у Русију чак и из оних земаља које нису увеле санкције. ЕУ, Велика Британија и САД такође су најавиле и постепено укидање увоза руских енергената (Darvas, Z., and Martins, C. 2022).

Од 22. фебруара 2022. САД су увеле санкције великом броју појединаца и субјеката под њеним програмима санкција у вези са ситуацијом у Украјини наводећи их као Посебно означене Држављане (Specially Designated Nationals - "SDNs") који падају под овлашћења следећих извршних наредби САД.: ЕО 14024, ЕО 14039, ЕО 14065, ЕО 14038, ЕО 13405, ЕО 13694 и ЕО 13818. Субјекти наведени као СДН укључују и велике руске финансијске институције као што су: Vnešekonombank (VEB), Promsivazbank (PSB), VTB banka, Banka Otkritie, Sovcombank, Novikombank, Sberbank, као и многе од њихових подружница. Поред тога, OFAC (Office of Foreign Assets Control) је одредио многе руске политичаре и олигархе као СДН (https://www.cliffordchance.com/content/dam/cliffordchance/briefings/2023/03/Ukraine_the-latest-global-sanctions-and-export-controls-8pm-GMT-15-March-2023.pdf)

Према извештају Светске банке, дугорочне импликације санкција се могу неповољно одразити на (Guénette, J.D., Kenworthy, P. and Wheeler., C. 2022.):

- Глобалне трговинске, производне и инвестиционе везе**, које могу постати фрагментиране. Недостаци и ценовни скокови дефицитарних роба могли би озбиљно пореметити низ сектора, укључујући храну, грађевинске, петрохемијске и транспортне индустрије.
- Високе цене роба** и рат ће вероватно погоршати дуг и друге фискалне изазове у многим ЕМДЕ, (emerging market and developing economies) посебно када су у питању увозници робе. Притисци за субвенционисање хране и енергије, трговинске протекционистичке мере и контроле цена се могу повећати, упркос томе што су многе од њих фискално скупе и лоше.
- Преседани**, када су у питању **санкције Русији** могли би да наведу неке суверене државе да поново размотре своју политику управљања, а развој децентрализованих финансијских технологија могао би да се убрза.
- Негативан утицај сукоба на **људски капитал**, где **миграције** имају девастирајућу улогу.

Табела 1. Санкције као инструмент политике САД

Извор: Adam M. Smith, Gibson, Dunn & Crutcher LLP, compiled from US Treasury Department data

Санкције као омиљени инструмент за спровођење свог националног интереса, доминантно су користиле САД. У Табели 1. је дат приказ броја уведених санкција широм света, у зависности ко је био на челу америчке администрације. Све ово је било могуће радити, захваљујући петродолару, који је коришћен као најубојитије америчко оружје, у сврху остваривања и одржавања америчке доминације у свету.

2. ЦИЉ И МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

Предмет истраживања у раду су неке од промена у глобалној економији, настале као последица специјалне војне операције у Украјини. Циљ рада је да укаже на то да ове глобалне промене доводе до великих поремећаја у кључним макроекономским показатељима и у националним економијама, посебно када су у питању инфлација, са својим кључним компонентама, попут цена енергената и цена хране, те БДП. Конкретно је указано и како су ова глобална кретања утицала на кретање БДП-а и инфлације у Србији.

У раду је коришћена методологија анализе садржаја актуелних истраживања, а примењена је и регресиона анализа.

3. ПРОМЕНЕ У ГЛОБАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

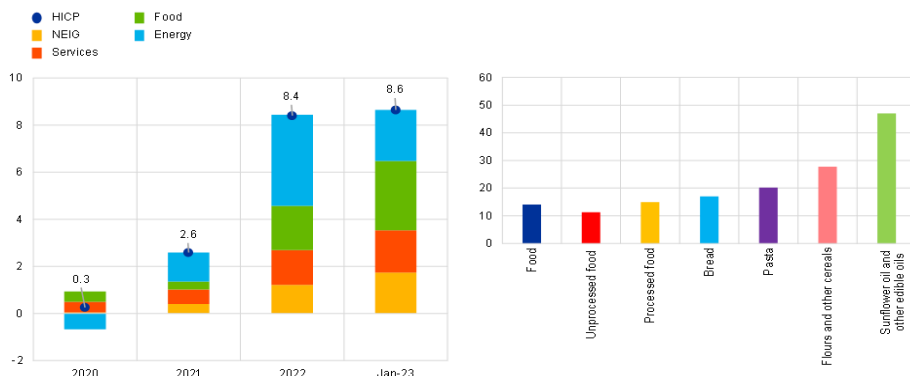
Од почетка рата у Украјини, људи широм света се суочавају са кризом трошкова живота каква није виђена више од једне генерације, са ескалирајућим ценама на глобалним тржиштима хране, енергије и ђубрива – у свету који је већ суочен са последицама пандемије КОВИД-19 и климатским променама (УН, 2022).

Рат је изазвао огроман шок за глобалну економију, посебно за тржишта енергије и хране, смањивши понуду и подигавши цене на нивое без преседана. У поређењу са другим економским регионима, еврозона је била посебно осетљива на економске последице руске инвазије на Украјину (See Arce, O., Koester, G. and Pierluigi, B. 2022).

Разлог лежи у томе што је еврозона веома зависина од увоза енергије, који је чинио више од половине потрошње енергије у еврозони 2020. Штавише, Русија је била кључни снабдевач енергијом за еврозону пре рата (See Adolfsen, J.F., Kuik, F., Lis, E. and Schuler, T. 2022).

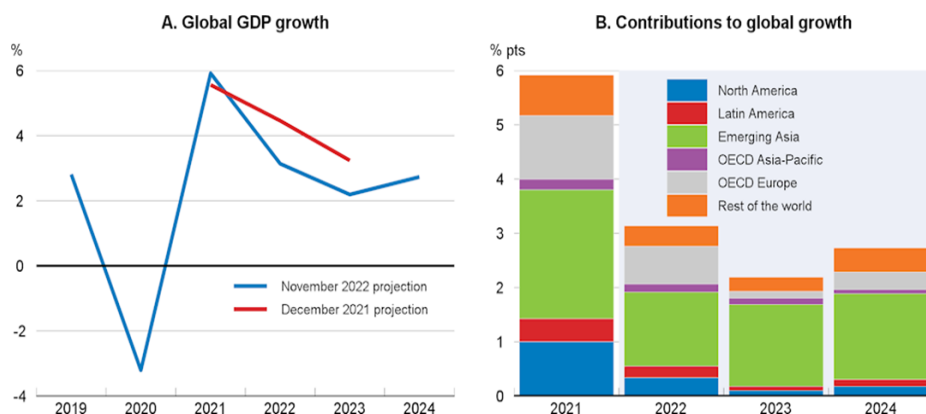
Пре почетка рата Русија и Украјина су имале велику улогу у увозу хране и ђубрива у еврозону (See Bodnár, K. and Schuler, T. 2022). Генерално говорећи, еврозона је отворена економија, што је чини рањивом на поремећаје на глобалним тржиштима и у ланцима вредности.

Рат је у великој мери допринео инфлаторним притисцима у еврозони током опоравка после пандемије и подстакао раст потрошачких цена, посебно раст цена енергената и хране.

Графикон 1. Инфлација у еврозони и инфлација хране са подкомпонентама

Извор: Eurostat and ECB staff calculations, January 2023.

Док је у 2022. енергетска инфлација била далеко најзначајнији покретач инфлације, у последње време највећи допринос је дала инфлација хране (Графикон 1). Цене хране су у јануару 2023. порасле за 14,1 одсто у односу на годину дана раније. Како је производња хране прилично енергетски интензивна, високе стопе инфлације хране делимично одражавају индиректне и закаснеле ефекте високих цена енергије, у чему је рат одиграо кључну улогу. Цене прехранбених производа као што су пшеница (као састојак брашна, хлеба и тестенина) или уљарица, за које је увоз из Украјине и Русије имао важну улогу пре рата, забележиле су стопе инфлације далеко изнад просечне инфлације у храни. На пример, сунцокретоно уље и друга јестива уља била су преко 47% скупља за потрошаче еврозоне у јануару 2023. него годину дана раније.

Графикон 2. Предвиђање успоравања глобалног раста и све више изражене неравнотеже у свим регионима

Извор: [OECD Economic Outlook, Volume 2022 Issue 2](#)

Предвиђено успоравање раста глобалног БДП-а у 2023. је донекле ублажено очекиваним даљим падом стопа штедње становништва у неколико великих напредних економија, мада не у Сједињеним Државама, где је стопа штедње већ испод нивоа пре пандемије.

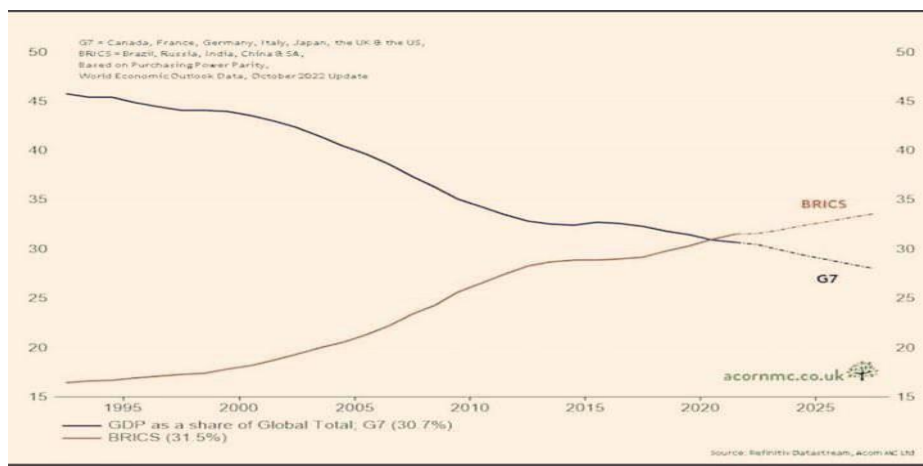
Предвиђа се да ће благи опоравак у већини земаља већ бити у току 2024. године, уз опоравак раста реалног дохотка и слабљење инфлаторних притисака који ће пружити простор за почетне кораке за ублажавање монетарне политике у Северној Америци, Централној и Источној Европи и многим привредама у развоју, по предвиђању ОЕЦД-а.

Изгледи у азијско-пацифичком региону су много бољи јер многе земље имају релативно ниску инфлацију и где се предвиђа да ће подршка у опоравку раста Кине бити снажнија него у Америци или Европи. Краткорочни пад производње предвиђа се у многим европским земљама, укључујући Немачку, Италију, Уједињено Краљевство и целокупну еврозону. Европа је посебно тешко погођена последицама рата у Украјини и високим ценама енергије, за које ОЕЦД-е очекује да ће опстати током периода пројекције.

Но, без обзира на ова релативно оптимистичка предвиђања ОЕЦД-а, већ сада је извесно да је ГДП земаља БРИКС-а превазишао својим трендом раста кретање ГДП у земљама Г7, и сасвим је извесно да ће се тај тренд наставити.

Са друге стране, земље чланице седам најразвијенијих земаља од 1995. године имају тренд пада ГДП, који се након кратке стабилизације око 2015. године незадрживо наставља. Управо је График 3. најбољи показатељ глобалних кретања, када је у питању тренд економског развоја.

Графикон 3. Кретање ГДП на глобалном нивоу код одабране групе земаља

Извор: World Economic Outlook Data, October 2022. Update

4. ОДАБРАНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ПОКАЗАТЕЉИ У СРБИЈИ

Упркос кризи на глобалном нивоу, која траје већ три године у континуитету, почев од корона, па до СВО у Украјини, која је ушла у другу годину трајања, привреда Србије одолева изазовима. Глобална кретања и утицаје није било могуће избећи ни у Србији, а велика енергетска криза, као и скок цена хране, се одразио и на кретања макроекономских параметара у Србији.

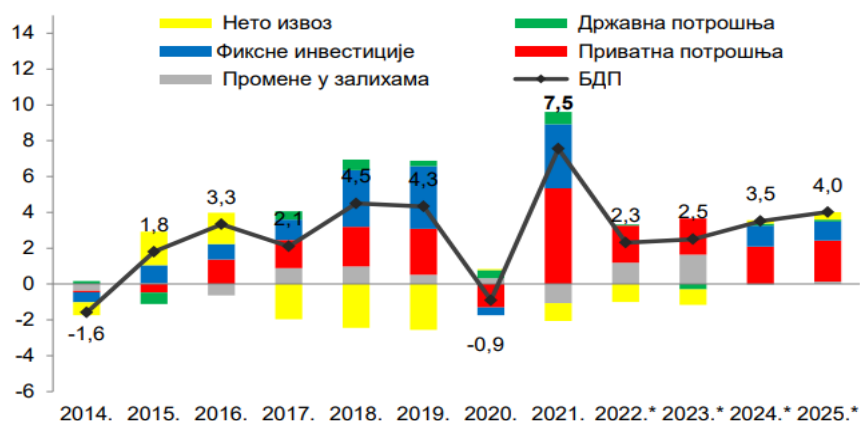
Кретање БДП-а показује опоравак после реалног пада у години корона, и великог узлета у 2021 години.

Година ратног сукоба се одразила и на нашу привреду, драстично смањујући раст БДП-а. Обзиром да се тренд раста у 2023. години наставља по пројекцији НБС, од 2% до 3% годишње, за очекивати је да ће се пројектовани тренд раста одржати и у годинама које следе.

Раст БДП-а у 2022. је према процени НБС, резултат раста индустријске производње, услужних сектора и повећања нето пореза, док је забележен пад грађевинарства и пољопривреде.

У 2023. раст ће, по проценама НБС, првенствено бити вођен растом услужних сектора и нето пореза, при чему се очекује да позитиван допринос расту потекне и од грађевинарства и пољопривреде, док се код индустрије очекује неутралан допринос.

Графикон 4. Кретање БДП-а

Извор: НБС, Март 2023. Макроекономска кретања у Србији

Ако погледамо тренд кретања инфлације, Графикон 5. и њених компоненти, уочљиво је да је највећи инфлаторни удар био око другог квартала прошле године, а да инфлација од тада има тренд благог пада.

Тај тренд би по пројекцији НБС требао да се настави до краја године. Ако погледамо компоненте, највећи инфлаторни притисак су правиле цене хране и потрошачке цене, док је учешће нафтиних деривата далеко мањи. Обзиром да Србија увози велики број потрошачких артикала и (нажалост) и храну, разлоге за високу инфлацију би требало тражити и у тој чињеници.

Графикон 5. Пројекција инфлације по компонентама

Извор: НБС, Март 2023. Макроекономска кретња у Србији

Издазак из кризе би можда требало потражити у ослањању на домаћу производњу хране, али и заменом и супститутима свих осталих потрошачких артикала домаћим, свуда где је то могуће.

У прилог томе, значају развоја пољопривреде, говоре и следећи подаци. У табели 2 су приказани подаци везано за пољопривредну производњу у посматраном периоду 2018-2021. година, као и кретање реалног БДП-а.

Табела 2. Пољопривредна производња и реални БДП у произвођачким ценама за период 2019–2021.

Година	Биљна производња	Воће и поврће	РСД милиони	
			Сточарска производња	Реални БДП
2018	398513,5	26097,1	176190,4	1,350,727.4
2019	414528,6	31554,1	175449,7	1,472,665.4
2020	473693,3	28125,3	177938,3	1,497,507.9
2021	544202,2	35756,3	163011	1,747,067.7

Извор: Статистички годишњак Републике Србије, 2022.

У Табели 3 је приказан однос између реалног БДП-а и биљне производње, путем регресионе анализе.

Table 3. Однос измеђи реалног БДП-а и биљне производње

Indicator	Real GDP				
	Beta Coefficient	R ²	F	t	p
Биљна производња	2.392	0.904	18.851	4.342	<0.001

Извор: Калкулација аутора

Регресија је коришћена да се тестира да ли биљна производња утиче на реални БДП. Биљна производња као независна променљива је регресирана на зависну променљиву реални БДП. Биљна производња предвиђа реални БДП $F(3, 1) = 18,851$, $p = <0,001$, што указује да биљна производња игра значајну улогу у обликовању БДП-а. $R^2 = 0,904$ показује да модел објашњава 90% БДП-а.

ЗАКЉУЧАК

Специјална операција је погодила светску економију, што има за директну последицу стварање нових геополитичких и економских околности, изазваних првенствено растом цена енергената као и поремећаја у глобалним ланцима снабдевања. Од почетка рата у Украјини, људи широм света се суочавају са кризом трошкова живота каква није виђена више од једне генерације, са ескалирајућим ценама на глобалним тржиштима хране, енергије и ђубрива – у свету који је већ суочен са последицама пандемије КОВИД-19 и климатским променама. Ни Србија није изузета из ових глобалних дешавања. У раду је показано да је и код нас дошло до пада БДП-а, али и великог инфлаторног притиска, изазваног највише растом цена хране. Регресиона анализа везано за значај биљне производње, и њен утицај на раст БДП-а је показала да биљна производња предвиђа реални БДП $F(3, 1) = 18,851$, $p = <0,001$, што указује да биљна производња има веома битну улогу у обликовању БДП-а. $R^2 = 0,904$ показује да модел објашњава 90% варијансе у БДП-у. На овај начин биљна производња се препоручује као доминантан правац пољопривреде Србије, што може бити веома индикативно у овим кризним временима, када је храна највећа компонента инфлације у Србији.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Darvas, Z., and Martins, C. (2022). The impact of the Ukraine crisis on international trade. *Working Paper* 20/2022, Bruegel
- [2] Guénette, J.D., Kenworthy, P. and Wheeler, C. (2022). Implications of the War in Ukraine for the Global Economy. *EFI Policy Note* 3, World Bank
- [3] <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/5d903e848db1d1b83e0ec8f744e55570-0350012021/related/Implications-of-the-War-in-Ukraine-for-the-Global-Economy.pdf>
- [4] FAO (2022). The importance of Ukraine and the Russian federation for global agricultural markets and the risks associated with the war in Ukraine
a. <https://www.fao.org/3/cb9013en/cb9013en.pdf>
- [5] НБС, Март 2023. Макроекономска кретања у Србији.
- [6] https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/finansijska-stabilnost/prezentacije/prezentacija_invest.pdf

- [7] Paz, J., Henry Benavides, H., Arias, J. (2009). Measuring agricultural GDP performance: a technical note. *Comuniica*. Fifth Year January - April
- [8] See Arce, O., Koester, G. and Pierluigi, B. (2022), "Challenges for global monetary policy in an environment of high inflation: the case of the euro area", *ICE: Revista De Economía*, No 929, pp. 115-130.
- [9] See Adolfsen, J.F., Kuik, F., Lis, E. and Schuler, T. (2022), "[The impact of the war in Ukraine on euro area energy markets](#)", *Economic Bulletin*, Box 1, Issue 4, ECB.
- [10] See Bodnár, K. and Schuler, T. (2022), "[The surge in euro area food inflation and the impact of the Russia-Ukraine war](#)", *Economic Bulletin*, Box 6, Issue 4, ECB
- [11] Seven ways Russia's war on Ukraine has changed the world (2023). *Chatham House*, https://www.chathamhouse.org/2023/02/seven-ways-russias-war-ukraine-has-changed-world?gclid=Cj0KCQjw6cKiBhD5ARIsAKXUdyakMkuR5Zhhr7hh_pkPWG9aC3HCBzUT2RUugHua7XOBmS8_hFRueFTQaArjMEALw_wcB
- [12] Ukraine: the latest global sanctions and export controls, (2023) . *Clifford chance*, https://www.cliffordchance.com/content/dam/cliffordchance/briefings/2023/03/Ukraine_t he-latest-global-sanctions-and-export-controls-8pm-GMT-15-March-2023.pdf
- [13] UN, (2022). Global impact of the war in Ukraine :Billions of people face the greatest cost-of-living crisis in a generation. https://reliefweb.int/report/world/global-impact-war-ukraine-billions-people-face-greatest-cost-living-crisis-generation?gclid=Cj0KCQjw6cKiBhD5ARIsAKXUdyakhXfjeLBTi8SrPcA_3XJi6O70gGTiC1RPQHhO2PSdrqm6LkxEvalaAhsEEALw_wcB

SUMMARY

The war caused a huge shock to the global economy, especially energy and food markets, reducing supply and raising prices to unprecedented levels. The projected slowdown in global GDP growth in 2023 is somewhat tempered by an expected further decline in household savings rates in several major advanced economies. The movement of GDP in Serbia shows a recovery after a real drop in the year of corona, and a big upswing in 2021. The year of the war conflict also affected our economy, drastically reducing GDP growth. Given that the growth trend in 2023 continues according to the NBS projection, from 2% to 3% per year, it is to be expected that the projected growth trend will be maintained in the following years. If we look at the components, the biggest inflationary pressure in Serbia was caused by food prices and consumer prices, while the share of oil derivatives is much smaller. The analysis determined that the total value of plant production statistically significantly contributes to the formation of the GDP of Serbian Agriculture, thus establishing the value of plant production as the dominant direction of the future development of agriculture. The war in Ukraine has affected two of the most important exporters of agricultural products, at a time when global food and input prices are already high and volatile. All this leads to the potential negative impact of conflict on food security domestically and internationally. At the national level, escalation could directly limit agricultural production, while at the global level, the war could put additional pressure on international food prices to the detriment of low-income countries with food deficits in particular (FAO 2022). There is a generally accepted view that countries that are net exporters of agricultural products are winners and that countries that are net importers of such products will, as a result, be losers, due to rising prices of agricultural goods on the international market (Paz 2009).

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License